*** अधोलिखितानाम् प्रश्नानाम् उत्तराणि प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत।** **[10]**

1. आकूतिः शब्दस्य किम् अर्थम्?

(A) मनः (B) हृदयः (C) शान्तिः (D) संकल्पः

उत्तर : (D) संकल्पः

2. क्रीडोत्सवः कुत्र आयोजितः?

(A) विद्यालये (B) क्षेत्रे (C) उद्याने (D) गृहे

उत्तर: (A) विद्यालये

3. जनानाम् हृदयानि कीदृशानि सन्तु?

(A) विषमाः (B) उदासीना (C) समाना (D) असमाना

उत्तर : (C) समाना

4. मनः कीदृशः भवतु?

(A) वैमनस्य पूर्णम् (B) द्वेषभाव पूर्णम् (C) सौमनस्य पूर्णम् (D) वर्गभेदस्य पूर्णम्

उत्तर : (C) सौमनस्य पूर्णम्

5. विपक्षी दले किम् नासीत्?

(A) मनोभेदः (B) द्वेषभावः (C) सम्यक् सामञ्जस्यम् (D) असहयोगम्

उत्तर : (C) सम्यक् सामञ्जस्यम्

6. विश्वस्य-प्राचीनतम-साहित्य रूपेण काः मन्यन्ते?

(A) पुराणाः (B) उपनिषदाः (C) वेदान्ताः (D) वेदाः

उत्तर : (D) वेदाः

7. वेदस्य ऋषिः कः अस्ति?

(A) चरकः (B) आङ्गिरसः (C) मनुः (D) भर्तृहरिः

उत्तर : (B) आङ्गिरसः

8. संगच्छध्वम् अर्थम् किम्?

(A) मिलित्वा वदत (B) मिलित्वा गायत (C) मिलित्वा गच्छत (D) मिलित्वा धावत

उत्तर : (C) मिलित्वा गच्छत

9. संज्ञान-सूक्तस्य संदेशः कस्मात् वेदान् गृहीतः?

(A) सामवेदात् (B) ऋग्वेदात् (C) अथर्ववेदात् (D) यजुर्वेदात्

उत्तर : (B) ऋग्वेदात्

10. समवेत स्वरेण - किम् अर्थम्?

(A) सम्मिलित स्वरेण (B) एकाकी स्वरेण (C) युष्माकम् स्वरेण (D) लोकभाषाया स्वरेण

उत्तर: (A) सम्मिलित स्वरेण

*** अधोलिखित वाक्येषु रिक्तस्थानानि कोष्ठकेभ्यः उचित पदं चित्वा।** **[10]**

11. विजय प्राप्त्यर्थम् __________ आवश्यकम् अस्ति । (परस्परम् मनोभेदः / परस्परम् सामञ्जस्यम्)

उत्तर : परस्परम् सामञ्जस्यम्

12. आचार्य ! __________ वेदात् गृहीतः एष सन्देशः? । (अस्मात् / कस्मात्)

उत्तर : कस्मात्

13. पादत्राणम् __________ स्थापयित्वा प्रार्थनासभायाम् समुपस्थितः भवेत्। (बहिः / अन्तरे)

उत्तर : बहिः

14. वेदाः साक्षात् __________ निःसृताः। (ब्रह्ममुखात् / आचार्य संहितात्)

उत्तर : ब्रह्ममुखात्

15. __________ संवदध्वम् अभ्युदयम् साधयत। (संगच्छध्वम् / सम् मनोभेदम्)

उत्तर : संगच्छध्वम्

16. सृष्टि निर्माणं साफल्यार्थम् स्वं-स्वं __________ स्वीकृत्य स्व-स्वं कर्म निरवहन्। (कर्त्तव्यम् / अकर्त्तव्यम्)

उत्तर : कर्त्तव्यम्

17. देवाभागं यथापूर्वे संजानाना __________ । (उपासते / साधयते)

उत्तर : उपासते

18. वेदमन्त्राणाम् उच्चारणम् __________ मीलयित्वा, एकाग्रचितेन कुरुत। (नेत्रे / कर्णौ)

उत्तर : नेत्रे

19. समानं समितिः __________ मनः समानं चितं सह (अस्तु)। (समानी / विमानी)

उत्तर : समानी

20. प्रतिद्वन्द्विनः __________ पराजिताः । (द्वेषभावेन / मैत्रीभावेन)

उत्तर : मैत्रीभावेन

*** स्तम्भयोः मेलनं कुरुत।** **[12]**

शब्दाः	अर्थाः
21. उपासते	(i) प्रार्थनापूर्वकेण समर्पणेन
22. हविषा	(ii) सेवन्ते
23. वः	(iii) संस्कृत्य प्रचारयामि
24. अभिमन्त्रये	(iv) युष्मभ्यम्

उत्तर :

शब्दाः	अर्थाः
1. उपासते	(ii) सेवन्ते
2. हविषा	(i) प्रार्थनापूर्वकेण समर्पणेन

3. वः	(iv) युष्मभ्यम्
4. अभिमन्त्रये	(iii) संस्कृत्य प्रचारयामि

शब्दाः	अर्थाः
25. अभ्युदयम्	(i) मूलमन्त्र पाठः
26. संहिता	(ii) अभिवृद्धिः
27. संवदध्वम्	(iii) सम्मिलित-स्वरेण
28. समवेत स्वरेण	(iv) एकस्वरेण वदत

उत्तर :

शब्दाः	अर्थाः
1. अभ्युदयम्	(ii) अभिवृद्धिः
2. संहिता	(i) मूलमन्त्र पाठः
3. संवदध्वम्	(iv) एकस्वरेण वदत
4. समवेत स्वरेण	(iii) सम्मिलित-स्वरेण

शब्दाः	अर्थाः
29. संवदध्वम्	(i) सम्मिलित-स्वरेण
30. समवेत स्वरेण	(ii) एकस्वरेण वदत
31. संजानानाः	(iii) मिलित्वा गच्छत
32. संगच्छध्वम्	(iv) एक मनसः भूत्वा

उत्तर :

शब्दाः	अर्थाः
1. संवदध्वम्	(ii) एकस्वरेण वदत
2. समवेत स्वरेण	(i) सम्मिलित-स्वरेण
3. संजानानाः	(iv) एक मनसः भूत्वा
4. संगच्छध्वम्	(iii) मिलित्वा गच्छत

*** पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत।** **[24]**

33. अस्मिन् पाठे का प्रेरणा अस्ति?

उत्तर : अस्मिन् पाठे 'परस्परम् कार्याणि कृत्वा स्व-स्व कर्त्तव्यस्य सुचारु निर्वाहम् कुरुत' इति प्रेरणा अस्ति।

34. पादकन्दुक क्रीडायाम् क्रीडकाः कथम् विजयं प्राप्नुवन्तः?

उत्तर : पादकन्दुक क्रीडायाम् क्रीडकाः परस्परं सम्यक् सामञ्जस्येन विजयम् प्राप्नुवन्तः।

35. सङ्गच्छध्वं संवदध्वम् इत्यस्य कः अभिप्रायः?

उत्तर : सर्वे मिलित्वा गच्छत एकस्वरेण च वदन इत्यस्य अभिप्रायः।

36. सर्वे किं परित्यज्य ऐक्यभावेन जीवेयुः?

उत्तर : सर्वे वैमनस्यं परित्यज्य ऐक्य भावेन जीवेयुः।

37. सर्वेषां मनः कीदृशं भवेत्?

उत्तर : सर्वेषाम् मनः समानम् सौमनस्यपूर्णम् भवेत्।

38. "देवाभागं यथा पूर्वे संजानाना उपासते ।" भावार्थं लिखत।

उत्तर : यथा सृष्टेः प्रारम्भकाले ब्राह्मणा सृष्टाः अग्नि-वायु-आदित्यादयः ब्रह्माण्डीय-शक्त्यः सृष्टि निर्माण यज्ञस्य साफल्यार्थम् स्व-स्व कर्म निर्वहन्, तथैव मनुष्याः अपि स्वस्य कुटुम्बस्य, दलस्य लोकस्य च प्रगतये सुचारुरूपेण निर्वाहम् कुरुत।

39. "समानं मन्त्रमभिमन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि ।" अर्थम् स्पष्टम् कुरुत।

उत्तर : सर्वेषाम् चिन्तनं (मन्त्रः) समानः, परस्पर सौहार्दपूर्णम् भवेत्। अन्योन्य मन्त्रणम् संगठितं संकल्पं च दिव्य भावेन योजयित्वा प्रकटयामि, अतः ज्ञान-यज्ञम् सम्पादयामि।

40. सर्वे कीदृशं जीवनम् यापयेयुः?

उत्तर : सर्वे गृहे वर्गे, लोके च परस्परम् द्वेषं विना, सौमनस्य पूर्णम्, सुखेन सौहार्दपूर्णम् जीवनम् यापयेयुः।

41. केन कारणेन परिवारे समाजे ज्ञानप्राप्तिः आत्म-तृप्तिश्च भवति?

उत्तर : संगठित रूपेण स्वजीवने, लोके च प्रसन्नता, सौमनस्यम् उत्साहः आयुः, आरोग्यम्, विजयः, समृद्धिः धर्मः, ज्ञान-प्राप्ति, आत्म तृप्तिश्च भवति।

42. 'संगच्छध्वं संवदध्वम् सम वो मनांसिजानताम्'- किम् तात्पर्यम्?

उत्तर : सर्वे मनुष्याः स्वस्य परिवारे, गणे, समाजे,राष्ट्रे, विश्वे च मिलित्वा अग्रे गच्छत। परस्परं-सम्यक् विचारविनिमयम् कुर्वन्तः एकस्वरेण वदत। परस्परं मनोभावान् सम्यक् जानीत । परस्परं मनोभेदः मास्तु।

43. सर्वेषाम् आकूतिः हृदयानि च कीदृशानि सन्तु?

उत्तर : सर्वेषाम आकूतिः हृदयानि च समानी सन्तु । सामरस्य पूर्णानि सन्तु येन तेषाम् मनः सामञ्जस्यरूपम् च अस्तु।

44. "समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति" अर्थ स्पष्टं कुरुत।

उत्तर : वः (युष्माकम्) मनः सामञ्जस्य युतम् एकरूपम् च अस्तु । येन युष्माकम् संघटनं शोभनम् उत्कृष्टं च भवति तथा युष्माकम् मनः सामञ्जस्य युतम् एकरूपं च अस्तु।

*** रेखाङ्कित पदानि अधिकृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।** **[18]**

45. वेदाः अद्य विश्वस्य प्राचीनतम साहित्य-रूपेण <u>विद्वद्भिः</u> मन्यन्ते।

उत्तर : वेदाः अद्य विश्वस्य प्राचीनतम साहित्य-रूपेण कै मन्यन्ते?

46. वेदानाम् उच्चारणम् <u>एकाग्रचित्तेन</u> कुर्यात।

उत्तर : वेदानाम् उच्चारणम् कथम् कुर्यात?

47. <u>यूयम् सर्वे</u> सर्वत्र मिलित्वा अग्रे गच्छत, संभूय अभ्युदयं साधयत।

उत्तर : के सर्वत्र मिलित्वा अग्रे गच्छत, संभूय अभ्युदयं साधयत?

48. क्रीडकानाम् प्रतिद्वन्द्विनः परस्परम् <u>मनोभेद भावेन</u> पराजिताः।

उत्तर : क्रीडकानाम् प्रतिद्वन्द्विनः परस्परम् **केन** पराजिताः?

49. विजय प्राप्त्यर्थम् मिलित्वा कार्यकरणम्, एकता, परस्पर सामञ्जस्यम् च आवश्यकम्।

उत्तर : विजय प्राप्त्यर्थम् **किम्-किम्** आवश्यकम्?

50. संगच्छध्वं, संवदध्वं संदेशः ऋग्वेदात् गृहीतः।

उत्तर : संगच्छध्वं, संवदध्वं संदेशः कुत्रतः गृहीतः?

51. सृष्टि-निर्माण-यज्ञस्य साफल्यार्थम् स्वं स्वं कर्त्तव्यम् निर्वहन।

उत्तर : **कस्य** साफल्यार्थं स्वं स्वं कर्त्तव्यम् निर्वहन?

52. वैमनस्यम् परित्याज्य ऐक्यभावेन जीवत तथा सर्वे अभीष्ट फलानि च प्राप्नुत।

उत्तर : **किम्** परित्याज्य ऐक्यभावेन जीवत तथा सर्वे अभीष्ट फलानि च प्राप्नुत?

53. एकस्मिन् कर्मणि सह-प्रवृत्तानाम् परस्परं सौहार्दपूर्णम् भवतु।

उत्तर : एकस्मिन् कर्मणि सह-प्रवृत्तानाम् परस्परं **किम्** भवतु?

54. एतैः मन्त्रैः संघटितरूपेण सहजीवनस्य कृते प्रेरणा लभ्यते।

उत्तर : एतैः मन्त्रैः संघटितरूपेण **किम्** लभ्यते?

55. अयं पाठः ऋग्वेदात् सङ्कलितः।

उत्तर : अयं पाठः **कस्मात्** सङ्कलितः?

56. वयम् ईश्वरं नमामः।

उत्तर : वयम् **कम्** नमामः?

57. वयम् ऐक्यभावेन जीवामः।

उत्तर : वयम् **केन** जीवामः?

58. परमेश्वरः सर्वत्र व्याप्तः अस्ति।

उत्तर : **कः** सर्वत्र व्याप्तः अस्ति?

59. वेदस्य अपरं नाम श्रुतिः।

उत्तर : **कस्य** अपरं नाम श्रुतिः?

60. मन्त्राः वेदेषु भवन्ति।

उत्तर : मन्त्राः **कुत्र/केषु** भवन्ति?

61. ईश्वरस्य प्रार्थनया शान्तिः प्राप्यते।

उत्तर : **कस्य** प्रार्थनया शान्तिः प्राप्यते?

62. अहं समाजाय श्रमं करोमि।

उत्तर : अहं **कस्मै** श्रमं करोमि?

*** अधोलिखितशब्दानाम् अर्थान् विलिख्य वाक्येषु प्रयोगं कुरुत।** **[10]**

63. अभ्युदयम् - ____________

उत्तर : अभ्युदयम् - लौकिक उन्नति
वाक्यः - सर्वे परस्परं सम्यक् विचार-विनिमयं कुर्वन्तः अभ्युदयम् साधयत्।

64. उपासते - ____________

उत्तर : उपासते - श्रद्धापूर्वक कर्त्तव्य निर्वहन्
वाक्यः - ते परस्परं उत्कृष्ट-समन्वयपूर्वकम् उपासते।

65. देवाः - ____________

उत्तर : देवाः - सृष्टि की मूलभूत शक्तियाँ
वाक्यः - देवाः सृष्टि-निर्माण-यज्ञस्य साफल्यार्थम् स्व-स्वं कर्त्तव्यम्-स्वीकृताः।

66. समवेत-स्वरेण - ____________

उत्तर : समवेत-स्वरेण - सम्मिलित ध्वनि से
वाक्यः - मन्त्राणाम् उच्चारणम् समवेत-स्वरेण कर्त्तव्यम्।

67. आकूतिः - ____________

उत्तर : आकूतिः - संकल्प
वाक्यः - अस्माकम् आकूतिः समाना भवेत् येन आत्मतृप्तिः च भवेत्।

68. निरवहन् - ____________

उत्तर : निरवहन् - निर्वाह किया
वाक्यः - मनुष्याः अपि परस्परम् उत्कृष्ट समन्वयपूर्वकम् स्वं स्वं कर्म निरवहन्।

69. वः - ____________

उत्तर : वः - तुम्हारे
वाक्यः - वः लक्ष्यसिद्धि समाना भवतु, मनः च सौहार्दपूर्णम् भवतु।

70. हविषा - ____________

उत्तर : हविषा - प्रार्थनापूर्वक यज्ञाहुति द्वारा
वाक्यः - संघटितानाम् युष्माकं सामूहिक्या हविषा अहम् ज्ञानं यज्ञं सम्पादयामि।

71. मनांसि - ____________

उत्तर : मनांसि - मनों को
वाक्यः - युष्माकम् मनांसि सम्यक् जानीत, परस्परं मनोभेदः मास्तु।

72. मन्त्रः - ____________

उत्तर : मन्त्रः - चिन्तन
वाक्यः - सर्वेषाम् मानवानां मन्त्रः समानः अस्तु।

*** अधोलिखित पद्याश पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत।** **[28]**

73. प्राचीन-भारतीयज्ञान-परम्परायां 'वेदः साक्षात् ब्रह्ममुखनिःसृता पवित्रतमा दैवी वाक्' इति मन्यते। वेदस्य चत्वारः संहिताः सन्ति - ऋग्वेदः, यजुर्वेदः, सामवेदः, अथर्ववेदः चेति। इमे वेदाः अद्य विश्वस्य प्राचीनतम-साहित्य-रूपेण विद्वद्भिः मन्यन्ते। भवन्तः सर्वे स्नात्वा, शुद्धवस्त्राणि परिधाय, पादत्राणं बहिः स्थापयित्वा, अस्यां प्रार्थनासभायां समुपस्थिताः सन्ति। अतः आगच्छन्तु, प्रणामाञ्जलिं कृत्वा, नेत्रे मीलयित्वा, एकाग्रचित्तेन, समवेतस्वरेण च वेदमन्त्राणाम् उच्चारणं कुर्मः -

I. एकपदेन उत्तरत -

(i) पादत्राणं कुत्र स्थापयितव्यम्?

(ii) छात्राः कुत्र समुपस्थिताः सन्ति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

प्राचीन-भारतीय-ज्ञान परम्परायाम् वेदः किम् मन्यते?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत -

(i) वेदस्य कति: संहिताः सन्ति?

(अ) एक: (ब) त्रय: (स) चत्वार: (द) पंचम:

(ii) समवेत स्वरेण केषाम् उच्चारणं कृतम्?

(अ) वेदानाम् (ब) वेदमन्त्राणाम् (स) शुद्धवस्त्राणाम् (द) परम्पराणाम्

(iii) समवेत-स्वरेण अर्थं किम्?

(अ) एक स्वरेण (ब) अनेकैः स्वरै:

(स) सम्मिलित-स्वरेण (द) स्फुटित स्वरेण

उत्तर : I. (i) बहि:

(ii) प्रार्थनासभायाम्

II. प्राचीन भारतीय ज्ञान-परम्परायां वेदः साक्षात् ब्रह्ममुख निःसृता पवित्रतमा दैवी वाक् इति मन्यते।

III. (i) (स) चत्वार:

(ii) (ब) वेदमन्त्राणाम्

(iii) (स) सम्मिलित-स्वरेण

74. समानी व आकूति: समाना हृदयानि व:।

समानमस्तु वो मनो यथा व: सुसहासति ॥३॥

I. एकपदेन उत्तरत -

(i) युष्माकम् किम् समानम् अस्तु?

(ii) युष्माकम् हृदयानि कीदृशानि सन्तु?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

एतैः मन्त्रैः मानवाः किम् लभ्यन्ते?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत -

(i) आकूति: शब्दस्य अर्थ: अस्ति -

(अ) सामरस्यपूर्णानि (ब) समाना हृदयानि (स) सङ्कल्प: (द) एकरूपम्

(ii) एतै: मन्त्रै: राष्ट्रे विश्वे च किम् विराजते?

(अ) वैमनस्य भाव: (ब) दुर्भाव: (स) क्रोध: (द) मैत्रीभाव:

(iii) ज्ञान-प्राप्ति: आत्मतृप्तिश्च केन प्राप्यते?

(अ) वैमनस्य भावेन (ब) संगठन-सूक्तेन

(स) निकृष्ट भावेन (द) असमानेन हृदयेन

उत्तर : I. (i) सङ्कल्पम्

(ii) सामरस्यपूर्णानि

II. एतैः मन्त्रैः मानवाः संगठितरूपेण सहजीवनस्य कृते प्रेरणा लभ्यन्ते।

III. (i) (स) सङ्कल्प:

(ii) (द) मैत्रीभाव:

(iii) (ब) संगठन-सूक्तेन

75. संगच्छध्वं संवदध्वं सं वो मनांसि जानताम्।

देवा भागं यथा पूर्वे संजानाना उपासते ॥१॥

I. एकपदेन उत्तरत -

(i) का: संगच्छध्वम् संवदध्वम् च?
(ii) परस्परम् किम् मास्तु?
II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -
सर्वे किमर्थम् संगच्छध्वम्?
III. निर्देशानुसारम् उत्तरत -
(i) वेदस्य ऋषिः केन मनुष्यान् उपदिशति?
(अ) ज्ञानेन (ब) एकस्वरेण (स) स्व-कर्त्तव्येन (द) परमेश्वरस्य-संदेशेन
(ii) मनुष्याः किम् परित्यज्य ऐक्यभावेन जीवत?
(अ) कर्त्तव्यम् (ब) स्व-स्व कर्माणि (स) देवान् (द) वैमनस्यम्
(iii) परस्परं सम्यक् ______ कुर्वन्तः एकस्वरेण वदत। (रिक्तस्थान पूरयत)
(अ) मनोकार्यान् (ब) विचार-विनिमयम् (स) मनोभेदम् (द) वैमनस्यम्

उत्तर : I. (i) मानवा:
(ii) मनोभेद:
II. सर्वे स्वस्वपरिवारे, गणे, समाजे, राष्ट्रे, विश्वे च मिलित्वा संभूयः अभ्युदयम् साधयत।
III. (i) (द) परमेश्वरस्य-संदेशेन
(ii) (द) वैमनस्यम्
(iii) (ब) विचार-विनिमयम्

76. समानो मन्त्र: समिति: समानी समानं मन: सह चित्तमेषाम्।
समानं मन्त्रमभिमन्त्रये व: समानेन वो हविषा जुहोमि ॥२॥
I. एकपदेन उत्तरत -
(i) सर्वेषाम् चिन्तनम् कीदृशम् भवतु?
(ii) मनः च कीदृशं अस्तु?
II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -
सर्वे परस्परं कीदृशं जीवनं यापयेयु:?
III. निर्देशानुसारम् उत्तरत -
(i) समानेन व: किम् अभिमन्त्रये हविषा जुहोमि?
(अ) तन्त्रम् (ब) यन्त्रम् (स) मन्त्रम् (द) शस्त्रम्
(ii) के सर्वदा मन्त्रणां संकल्पं च दिव्य भावेन योजयन्ति?
(अ) ऋषयः महात्मनः च (ब) कवय: लेखक: च
(स) पत्नी-पतिः च (द) पशव: पक्षय: च
(iii) लक्ष्यसिद्धि: कीदृशा भवतु?
(अ) असमान्ना (ब) समाना (स) लघु (द) दीर्घा:

उत्तर : I. (i) समानम्
(ii) समानम्
II. गृहे, वर्णे, लोके च सर्वे परस्परं द्वेष विना सुखेन सौहार्दपूणँ जीवनम् यापयेयुः।
III. (i) (स) मन्त्रम्
(ii) (अ) ऋषयः महात्मनः च
(iii) (ब) समाना

----- -----